

Uvid u hrvatsku toponimiju na sjeverozapadnoj međi

Andela Frančić (Zagreb)

IZVLEČEK: Toponimija najbolj severozahodne hrvaške pokrajine Međimurje do danas še ni bila popisana in ustrezno obdelana. Po kratkem orisu dosedanjih obravnjav medžimurske ojkonomimije in prikazu nekaj primerov sprememb ojkonomimov skozi zgodovino avtorica v glavnih potezah prikaže morfološke, besedotvorne in pomenske značilnosti sodobne uradne medžimurske ojkonomimije.

An Insight into Croatian Toponymy on the Northern Border

ABSTRACT: The toponymy of Međimurje, the northernmost Croatian county, still has not been catalogued or systematically dealt with. Following a brief review of studies of Međimurje toponymy to date and some examples of historical changes of toponyms, the author sketches out the morphological, word-formative, and (domain) semantic features of current official Međimurje toponyms.

1. Uvod

Od 17. st., u koje sežu počeci hrvatskih onomastičkih istraživanja, do danas popisano je i obrađeno podosta toponimijske građe. Zahvaljujući dosad objavljenim radovima hrvatskih i inozemnih onomastičara, sve je manje bjelina na hrvatskome toponomastičkom zemljovidu. Među nedovoljno istražena područja, kad je o toponimiji riječ, ulazi i Međimurje, najsjeverozapadnija hrvatska pokrajina omeđena hrvatsko-mađarskom državnom granicom, hrvatsko-slovenskom državnom granicom te rijekom Dravom. Međimurje ima 724 km² površine a u njegovih 129 današnjih naselja, od kojih tri imaju status grada, živi oko 120 000 stanovnika.

Polazeći od najstarijih u povijesnim dokumentima zasvjedočenih potvrda te oprimjerujući samo neke od mnogobrojnih promjena međimurskoga ojkonomimikona od 13. stoljeća do danas, u ovome ćemo radu prikazati suvremenu međimursku ojkonomimiju s morfološkog, tvorbenog i semantičkog aspekta. U prikazu i opisu građe služit ćemo se ovim ojkonomastičkim terminima: *ojkonim* (ime naselja), *astionim* (ime grada), *komonim* (ime sela), *ojkonimija* (ukupnost ojkonomikona nekoga

područja), *ojkonimski* (koji se odnosi na ojkonom), *ojkonimijski* (koji se odnosi na ojkonomiju).

2. Međimurska ojkonomija

2.1. Dosadašnja proučavanja

Međimurska ojkonomija te toponimija uopće, izuzme li se horonim *Međimurje*, rijetko su bile predmetom znanstvenog istraživanja. Toponomastička bibliografija međimurskoga područja svodi se na samo nekoliko naslova, a bilješke i zapažanja o pojedinim ojkonomima nalazimo u većem broju radova čiji se autori tek usput, pišući o kojoj drugoj temi, dotiču pitanja postanka, etimologije ili preimenovanja nekog naselja. Među malobrojnim dosad objavljenim radovima o međimurskoj ojkonomiji posebno mjesto zauzima *Muraköz helynevei* (Budapest, 1934) Lászla Hadrovicsa. To je prvi i do danas najopsežniji, najpregledniji i najsustavniji rad o imenima međimurskih naselja. U sedamdesetak godina, koliko nas dijeli od nastanka Hadrovicseva rada, došlo je do mnogih promjena u međimurskoj ojkonomiji, neka Hadrovicseva tumačenja etimologije ojkonomijskog lika zahtijevaju korekcije, a popis ojkonomima nadopunu.

2.2. *Terra beati Michaelis* – najstariji potvrđen međimurski ojkonom

Od najstarijih arheološkim nalazima zasvjedočenih tragova naseljenosti Međimurja u prapovijesnome neolitiku (Vidović 1989) do prvoga indirektnog spomena nekoga međimurskog lokaliteta u povelji kralja Stjepana Svetog iz 1024. (Kalšan 2006, 22–23) prošlo je više tisuća godina. Najstariji dosad nam poznati spomen imena nekoga međimurskog naselja sadrži listina u kojoj se prvi put izrijeком spominje i Međimurje. Riječ je o ispravi iz 1203. godine. U njoj se, kao i u mnogim poslije nastalim zapisima, Međimurje spominje opisno – «inter Muram et Dravam», a u sintagmi «*terra beati Michaelis*» prepoznajemo današnje međimursko naselje *Mihovljan* (Frančić 2000).

Ojkonomijske potvrde nalazimo u mnogobrojnim, dijelom još nedovoljno proučenim ispravama iz starijih razdoblja međimurske povijesti. Dragocjene podatke o međimurskim ojkonomima prošlog vremena pružaju nam, uz ostalo, najstariji popisi župa Zagrebačke biskupije (1334. i 1501.), kanonske vizitacije, shematizmi, urbari, popisi stanovništva, zemljovidi i drugi povijesni dokumenti.

2.3. Međimurska ojkonomija kroz povijest

Usporedbom povijesne i suvremene međimurske ojkonomije zapažamo mnogobrojne razlike. Neka su naselja nestala, a njihova imena čuvaju samo povijesni izvori (npr. *Črnc*, *Nova Ves*, *Kota*, *Đurđanec*, *Svetošinec*), neki su se ojkonomi tijekom vremena sasvim promijenili (npr. nekadašnji *Bistric* danas je *Donji Vidovec*, *Pomorje* je danas *Sveti Martin na Muri*, *Altarec* i *Držimurec* spojeni su u jedno naselje imena *Sveta Marija*), neka su manja naselja pripojena većim te im je ime izbrisano iz popisa međimurskih naselja koja imaju status samostalnog naselja (npr. *Buzovec* je danas u sastavu *Čakovca*, *Benkovec* je u sastavu *Male Subotice*,

Gornji Vidovec je u sastavu *Ivanovca*), dio naselja uz slovensku granicu pripojen je Sloveniji (npr. *Veščica*, *Globoko*, *Gibina*, *Razkrižje*) te njihova imena ne ulaze u suvremeni međimurski ojkonomijski sustav, prijašnji i sadašnji ojkonomi nerijetko se djelomično razlikuju (npr. nekadašnji ojkonom *Zasad* danas je *Zasadbreg*, *Sobotica* je *Mala Subotica*, *Brest* je *Podbrest*, *Dobrava* je *Donja Dubrava*).

U povijesti je bilo i nasilnog aloglotiziranja, tj. mađariziranja međimurskih ojkonomi (tako je npr. *Mala Subotica* u mađarskoj inačici postala *Kis Szabatka*, *Orehovica* je dobila ime *Drávadiós*, *Stanetinec* je preimenovan u *Hataros*, *Trnovec* u *Drávamagyarad*, *Vugrišinec* u *Vargahegy*, *Pribislavec* u *Zalaujvár*, *Peklenica* u *Bányvár*, *Knezovec* je nazvan *Gyümolcsfalva*, *Jalšovec* je postao *Erzsebetlak*). U vrijeme nasilnoga štokaviziranja svega neštokavskog međimurski ojkonomi s prepoznatljivim kajkavskim biljegom dobivaju «pravilniji» lik lišen «dijalektne devijacije» (npr. *Peklenica* se dekaikavizira u *Paklenicu*, *Nedelišće* se preimenuje u *Nedjeljište*, ime *Čakovec* mijenja se u *Čakovac*, *Čukovec* u *Ćukovac*, *Ferketinec* u *Frketinac*). Imena naselja nositelji su mnogih važnih jezičnih i izvanjezičnih obavijesti, te bi trebalo poštovati iskonski imenski lik, a ne nepotrebnim i neopravdanim promjenama svjedočiti o nebrizi preimenovatelja za imensku baštinu. Osim toga, svako preimenovanje rezultira višeimenošću, a svaka višeimenošću krnji onomastičku obavijest i narušava komunikaciju.

Sudeći po zapisima imena međimurskih naselja u starijim dokumentima, nekad pluralni oblici nekih ojkonomi s vremenom su singularizirani (npr. u listini iz 1598. spominju se «Vid Kerznarich z welikeh Mihelenez ... Iuan Sgudlin z ternowecz ... Andr Mezar z maleh Mihalewecz ... Mihal ferlofetich z Lopatinec»)¹ te je jedna od specifičnosti suvremene službene međimurske ojkonomije gotovo isključiva dominacija singularnih oblika (izuzetak su *Pušćine*, *Celine* i *Slemenice*), a pluralni se likovi mogu i danas čuti u neslužbenoj komunikaciji (npr. *Idem v Mihaljefce*, *Bil sem v Vidofci*).

3. Uvid u suvremenu međimursku ojkonomiju

Popis službenih međimurskih ojkonomi² sadrži 127 ojkonomi. Od toga 3 ojkonomi pripadaju kategoriji astionima (*Čakovec*, *Prelog*, *Mursko Središće*), a ostala 124 ojkonomi jesu komonomi.

3.1. Međimurska ojkonomija s obzirom na broj riječi ojkonomskog znaka

S obzirom na broj riječi, u međimurskoj ojkonomiji dominiraju jednorječna imena. Ima ih 96 i čine 75% ukupne ojkonomije. To su sljedeći ojkonomi:

Badličan, *Banfi*, *Belica*, *Bogdanovec*, *Brezje*, *Brezovec*, *Bukovec*, *Celine*, *Cirkovljan*, *Čakovec*, *Čehovec*, *Čestijanec*, *Črečan*, *Čukovec*, *Dekanovec*, *Domašinec*, *Dragoslavec*, *Draškovec*, *Držimurec*, *Dunjkovec*, *Ferketinec*,

¹ *Listine hrvatske*, str. 307.

² Pod službenim ojkonomom razumijevamo ime naselja koje ima status samostalnog naselja.

Frkanovec, Gardinovec, Goričan, Grabrovnik, Gradišćak, Grkavešćak, Hemuševac, Hlapičina, Hodošan, Ivanovec, Jalšovec, Jurovčak, Jurovec, Kapelšćak, Knezovec, Kotoriba, Krištanovec, Križovec, Kuršanec, Lapšina, Lopatinec, Macinec, Mačkovec, Marof, Martinuševac, Merhatovec, Mihovljan, Miklavec, Nedelišće, Novakovec, Oporovec, Orehovica, Otok, Palinovec, Palovec, Peklenica, Plešivica, Pleškovec, Podbrest, Podturen, Praporčan, Prekopa, Prelog, Preseka, Pretetinec, Prhovec, Pribislavec, Pušćine, Robadje, Selnica, Sivica, Slakovec, Slemenice, Stanetinec, Strahoninec, Strelec, Šandorovec, Šenkovec, Štefanec, Štrigova, Štrukovec, Totovec, Trnovec, Tupkovec, Turčičće, Vratušinec, Vrhovljan, Vučetinec, Vugrišinec, Vukanovec, Vularija, Zasadbreg, Zavešćak, Žabnik, Žiškovec.

Dvorječnih je ojkonima znatno manje od jednorječnih. Njih 27 čini 22% ukupne međimurske ojkonomije. Riječ je o ovim ojkonomima:

Donja Dubrava, Donji Hrašćan, Donji Koncovčak, Donji Kraljevec, Donji Mihaljevec, Donji Pustakovec, Donji Vidovec, Donji Zebanec, Dragoslavac Breg, Dragoslavac Selo, Gornja Dubrava, Gornji Hrašćan, Gornji Koncovčak, Gornji Kraljevec, Gornji Kuršanec, Gornji Mihaljevec, Gornji Zebanec, Mala Subotica, Mali Mihaljevec, Mursko Središće, Okrugli Vrh, Savska Ves, Sveta Marija, Sveti Križ, Sveti Urban, Zebanec Selo, Želzna Gora.

U suvremenoj međimurskoj ojkonomiji samo je jedan trorječni ojkonom (*Novo Selo Rok*) te tri četvororječna ojkonomima (*Novo Selo na Dravi, Sveti Juraj u Trnju, Sveti Martin na Muri*).

Budući da je kraće ime funkcionalnije s gledišta jezične ekonomije, pretkaziva je pretežitost takvih ojkonomima u ojkonomijskome sustavu.

3.2. Rod, broj i sklonidba međimurskih ojkonomima u službenoj komunikaciji

Među međimurskim ojkonomima najviše je (76 %) imena muškog roda, ojkonomi ženskoga roda čine 16 % ojkonomije, a najslabije su zastupljena (8 %) srednjorodna imena. Osim triju pluralnih ojkonomima (*Celine, Pušćine, Slemenice*), svi ostali imaju singularni službeni lik. Jednorječni ojkonomi muškog roda završavaju uglavnom na suglasnik (izuzetak je *Banfi*). Svi se sklanjaju po singularnoj paradigmi *a*-sklonidbe, pri čemu se u imenima na *-ec* *e* gubi u kosim padežima (nepostojano *e*; npr. N *Knezovec*, G *Knezovca*), a ojkonom *Banfi* proširuje osnovu glasom *-j-* (G *Banfija*). Ojkonomi ženskoga roda (završavaju na *-a*) sklanjaju se po singularnoj paradigmi *e*-sklonidbe (npr. N *Lapšina*, G *Lapšine*). Ojkonomi srednjeg roda, koji završavaju na *-e*, sklanjaju se po singularnoj paradigmi *a*-sklonidbe (npr. N *Brezje*, G *Brezja*). Pluralni ojkonomi ženskoga su roda te imaju pluralnu paradigmu *a*-sklonidbe (npr. N *Celine*, G *Celina*, D *Celinama*). Dvorječni ojkonomi pridjevno-imeničke strukture jesu muškog (npr. *Donji Mihaljevec*), ženskog (npr. *Sveta Marija*) ili srednjeg roda (npr. *Mursko Središće*). Pridjevna se sastavnica sklanja po pridjevnoj, a imenička po imeničkoj sklonidbi (npr. N *Mursko Središće* G *Murskog(a) Središća*). U imeničko-imeničkim strukturama prva se sastavnica ne sklanja (npr. N *Dragosla-*

vec Breg, G Dragoslavec Brega). Trorječnomu te četverorječnima ojkonomima rod određuje druga sastavnica, a u sklonidbi se mijenjaju samo prve dvije sastavnice (npr. N Novo Selo Rok, G Novog(a) Sela Rok; N Sveti Martin na Muri, G Svetog(a) Martina na Muri).

Budući da se službeni ojkonomi kadšto razlikuju od neslužbenih, ta će različitost biti uzrokom različitih sklonidbenih paradigmi u kojima će se očitovati dijaletne morfološke odlike.

3.3. Tvorbena analiza jednorječnih međimurskih ojkonomima

3.3.1. Jednorječni neizvedeni³ ojkonomi

Banfi, Brezje, Celine, Marof, Otok, Prekopa, Prelog, Preseka, Pušćine, Strelec

Većina ojkonomima ove nevelike skupine nastala je onimizacijom, a samo dva ojkonomima rezultat su transonimizacije prezimena (*Banfi*) i osobnog imena (*Otok*).

3.3.2. Jednorječni ojkonomi sufiksalne tvorbe (tvorbena obrazac: O + -s⁴) O + -ec (-ovec/-evec, -inec)

Bogdanovec, Brezovec, Bukovec, Čakovec, Čehovec, Čestijanec, Čukovec, Dekanovec, Domašinec, Dragoslavec, Draškovec, Držimurec, Dunjkovec, Ferketinec, Frkanovec, Gardinovec, Hemuševac, Ivanovec, Jalšovec, Jurovec, Knezovec, Krištanovec, Križovec, Kuršanec, Leskovec, Lopatinec, Macinec, Mačkovec, Martinuševec, Merhatovec, Miklavec, Novakovec, Oporovec, Palinovec, Palovec, Pleškovec, Pretetinec, Prhovec, Pribislavec, Slakovec, Stanetinec, Strahoninec, Šandorovec, Šenkovec, Štefanec, Štrukovec, Totovec, Trnovec, Tupkovec, Vratišinec, Vučetinec, Vugrišinec, Vukanovec, Žiškovec

Sufiks *-ec* (*-ovec/-evec, -inec*) najplodniji je sufiks međimurske ojkonomije. Najčešće se pridodaje antroponimskim osnovama (tip *Bogdanovec*) tvoreći sufiksalne izvedenice s posvojnim značenjem. Dodavanjem apelativnim, ponajčešće fitonimnim, osnovama (tip *Brezovec*) nastaju sufiksalne izvedenice s mjesnim značenjem. U tu skupinu ubrojiti ćemo i ojkonom *Štrigova* pretpostavljajući da je riječ o eliptičnom ojkonomu nastalom izostavljanjem manje obavijesne sastavnice (toponimijskog apelativa).

Složenim sufiksom *-evec* izvode se ojkonomi čija osnova završava na palatal (*Hemuševac, Martinuševec*), ali i oni u kojima je završni glas osnove nepalatal (*Jalšovec, Križovec*), dok sufiks *-inec* sudjeluje u tvorbi od imena koja završavaju na *-a* (tip *Preteta > Pretetinec, Staneta > Stanetinec*).

³ Za neke od navedenih ojkonomima pretpostavili smo da su nastali onimizacijom apelativnih tvorenci, tj. da je do tvorbe došlo na apelativnoj razini (npr. *Brezje*; usp. Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, s.v. *brezje*) ili transonimizacijom antroponimske tvorence (npr. *Banfi*). U potonjemu primjeru riječ je o današnjim korisnicima toga ojkonomi neprepoznatljivome mađarskom patronimskom sufiksu, pa ojkonom nije opravdano tvorbena raščlanjivati.

⁴ O = osnova, s = sufiks.

Ostali sufiksi sudjeluju u tvorbi kudikamo manjeg broja imena međimurskih naselja:

-ica (-ice, -ovica): *Belica, Orehovica, Peklenica, Plešivica, Selnica, Sivica, Slemenice*;

-an (-čan, -ljan): *Badličan, Cirkovljan, Črečan, Goričan, Hodošan, Mihovljan, Praporčan, Vrhovljan*;

-čak (-ščak, -ovčak): *Gradiščak, Grkaveščak, Jurovčak, Kapelščak*;

-ina: *Hlapičina, Lapšina*;

-išće: *Nedelišće, Turčišće*;

-nik (-ovnik): *Grabrovník, Žabnik*;

-ija: *Vularija*.

3.3.3. Jednorječni ojkonomi prefiksalne tvorbe (tvorbeni

obrazac: p- + O⁵)

pod- + O

Podbrest, Podturen

Samo dva ojkonomi nastala su prefiksalsnom tvorbom. Oba su prvotno zabilježena u neprefigiranome liku – *Brezth, Thurren* (Buturac 1984).

3.3.4. Jednorječni ojkonomi nastali ostalim tvorbenim načinima

a) srastanjem: *Zasadbreg* – prvotno (1505.) potvrđen u liku *Zazad* (Hadrovics 1934), tek 1866. javlja se u današnjem liku. Vjerojatni razlog dodavanja toponimske imenice *breg* jest postizanje razlikovnosti. Naime, iste je godine zabilježen i ojkonom *Zasadselo* (Sabljar 1866);

b) prefiksalsno-sufiksalsnom tvorbom: *Zaveščak*.

3.4. Dvorječni međimurski ojkonomi

Među dvorječnim ojkonomima najviše je ojkonomskih parnjaka koji se razlikuju u samo jednoj (antonimnoj) sastavnici, koje su poredane tako da diferencijacijska prethodi identifikacijskoj (npr. *Donja Dubrava, Gornja Dubrava*). Neki ojkonomi koji u današnjoj službenoj ojkonomiji nemaju antonimski parnjak nekad su ga imali. Tako npr. *Gornji Pustakovec, Gornji Vidovec, Veliki Mihaljevec* danas pripadaju povijesnoj međimurskoj ojkonomiji. Povijesni dokumenti svjedoče o velikom broju ojkonomi toga tipa koji danas ne pripadaju službenoj ojkonomiji (npr. *Mali Banfi, Veliki Banfi, Mali Kozlovčak, Veliki Kozlovčak, Mali Slatnjak, Veliki Slatnjak*). Među dvorječnim ojkonomima pretežu pridjevno-imeničke sintagme (tip *Mala Subotica*; 24 imena). Samo tri ojkonomi imaju imeničko-imeničku strukturu (*Dragoslavec Breg; Dragoslavec Selo, Zebanec Selo*). Tvorbena analiza sastavnica dvorječnih ojkonomi pokazuje da su imeničke sastavnice najčešće nastale sufiksalsnom tvorbom (preteže sufiks *-ec* (-ovec/ -evac, *inec*), npr. *Donji Kraljevec*).

Većina danas (službeno) dvorječnih ojkonomi nije oduvijek bila dvorječne strukture, nego je nastala dodavanjem diferencijacijske sastavnice da bi se postigla razlikovnost među istoimenim naseljima. Tako su se npr. pridjevne sastavnice *donji*

⁵ p = prefiks, O = osnova.

i gornji najvjerojatnije u 16. st. počele dodavati homonimnim imenima međimurskih naselja da bi se postigla jednoznačnost ojkonomskog znaka (Frančić 1995). Kad je riječ o dvorječnim ojkonomima sa sastavnicama *gornji/donji/mala/mali/mursko* u neslužbenoj se komunikaciji rabi isključivo jezično ekonomičniji, za pridjevni dio kraći lik (npr. umjesto *Mala Subotica* > *Sobotica*, umjesto *Donji Miljaljevec* > *Mihaljevec*, umjesto *Gornji Mihaljevec* > *Mihalovec*).

Među dvorječnim ojkonomima tri su s pridjevnom sastavnicom *sveta/sveti*: *Sveta Marija*, *Sveti Križ*, *Sveti Urban*, a istu sastavnicu sadrže i dva četvororječna ojkonomima: *Sveti Juraj u Trnju* i *Sveti Martin na Muri*. Sredinom 20. st. sastavnica *sveta/sveti* briše se iz hrvatske ojkonomije. Preimenovanja iz ideoloških razloga nisu pošteđeni ni međimurski ojkonomi toga tipa – *Sveta Marija na Muri* (kako se tada zvalo naselje), *Sveti Martin na Muri*, *Sveti Juraj u Trnju*, *Sveti Križ Dravski* (kako se tada zvalo naselje) i *Sveti Urban* skraćuju se za sastavnicu *sveta/sveti*. Devedesetih godina prošloga stoljeća tim su naseljima vraćena prvotna imena (pritom je imenu *Marija na Muri* izostavljen prijedložni izraz koji nema oslonca u topografiji, a imenu *Križ Dravski* potonja sastavnica).

3.5. Osvrt na doimensko značenje ojkonomskih sastavnica

Svakomu imenu, pa tako i imenu naselja, u času nastanka zna se povod nadijevanja. Vezanjem imena uz dotično naselje i njegovim ustaljivanjem te informacije s vremenom blijede jer one i nisu bitne za obavljanje identifikacijske i diferencijacijske funkcije (ojk)onima. Kako nas od postanka međimurskih naselja i njihova imenovanja dijeli višestoljetno razdoblje, danas iz ojkonomskog lika iščitavamo vjerojatna doimenska značenja riječi u ojkonomskoj postavi. Za pojavnost nekih osnova uporište nalazimo u povijesnim dokumentima. Tako se npr. pouzdano zna da *Čakovec* svoje ime duguje grofu Dmitru Čaku (Csak), vrhovnome dvorskom sucu i palatinu kralja Bele IV., da je naselje *Otok* prvotno (13. st.) bilo posjed u vlasništvu plemića Otoka, da je grof Banffy, gospodar Lendave, u 14. st. podigao utvrdu na mjestu današnjega naselja *Banfi*, *Hodošan* je nazvan po feudalnome posjedniku grofu Hodošu (13. st.), *Hemuševac* po vlastelinu Hemušu... Neka su naselja ime dobila po imenima svetaca kojima je posvećena crkva ili kapela u njima podignuta (npr. *Sveta Marija*, *Sveti Martin na Muri*, *Sveti Juraj u Trnju*, *Sveti Urban*, *Mihovljan*, *Donji Vidovec*...). Antroponimsku osnovu nalazimo i u ovim ojkonomima: *Domašinec*, *Dragoslavac*, *Draškovec*, *Držimurec*, *Ferketinec*, *Frkanovec*, *Martinuševac*, *Novakovec*, *Palinovec*, *Palovec*, *Pribislavec*, *Stanetinec*, *Šandorovec*, *Štefanec*, *Vukanovec*, *Žiškovec*...). Neki ojkonomi temelje se na nazivima biljnog svijeta (npr. *Brezje*, *Brezovec*, *Bukovec*, *Donja/Gornja Dubrava*, *Donji/Gornji Hrašćan*, *Grabrovnik*, *Jalšovec*, *Orehovica*, *Praporčan*, *Trnovec*...), neki ojkonomi sadrže podatak o reljefnim odlikama (npr. *Goričan*, *Okrugli Vrh*, *Vrhovljan*, *Železna Gora*...), o izgledu zemljišta i odlikama tla (npr. *Celine*, *Črečan*, *Prelog*, *Plešivica*, *Prhovec*, *Pušćine*...), informaciju o objektima nastalim ljudskom djelatnošću (npr. *Cirkovljan*, *Marof*), o zanimanju i službi nekadašnjih stanovnika (*Vularija*, *Strelci*) itd. Etimologija i etiologija nekih ojkonomima još su zagonetne. Budući da je ime sociolingvistička činjenica, vrlo je važno voditi računa i o izvanjezičnim okolnostima koje su dovele do njegova nastanka. Katkad se iz naoko jasnog značenja riječi u imenu ne iščitava

obavijest o stvarnom poticaju nastanka imena (npr. *Savska Ves* nije dobila ime po rijeci Savi)⁶ ili se pak zapada u pučku etimologiju, pa se npr. *Kotoriba* tumači kao «kut (s mnogo) riba» (Kolarić 1992, 16).

3.6. Dijalektne osobitosti međimurskih ojkonima

Ojkonimi nastaju u zavičajnome idiomu te u neslužbenoj komunikaciji nose jezična obilježja toga idioma. Ulaskom u sferu službene komunikacije ojkonomi postaje standardnojezičnom činjenicom, do određene se mjere prilagođuje standardnojezičnoj normi, ali i zadržava neke dijalektne odlike.

Službeni međimurski ojkonomi čuvaju ove odlike međimurske kajkavštine: glas *e* na mjestu *jata* i poluglasa (*Belica, Podbrest, Preseka, Strelec, Zasadbreg, Dragoslavac Breg, Nedelišće; Peklenica, Savska Ves, Zavešćak, Podturen, Čakovec* i svi ojkonomi na *-ec*); suglasničku skupinu *čr* (*Črečan*); suglasničku skupinu *šč/šć* (*Donji/Gornji Hrašćan, Gradišćak, Grkavešćak, Kapelšćak, Mursko Središće, Nedelišće, Pušćine, Turčičće, Zavešćak*); depalatalizirano *lj* (*Železna Gora*); iz palatala ne dolazi (uvijek) do prijeglasa (*Križovec, Jalšovec*; ali *Kraljevec, Mihaljevec, Hemuševac*); slijed *ir* na mjestu slogotvornog *r* (*Cirkovljan*).

Dok su službena imena naselja zadržala tek pokoju odliku zavičajnog idioma, u njihovim neslužbenim varijantama do izražaja dolaze odlike pojedinih mjesnih govora međimurskog dijalekta (zatvoreni i otvoreni vokali, dvoglasni, obezvučeni završni šumnici, izostavljanje početnoga nenaglašenog vokala, glas *o* kao kontinuantna stražnjega nazalnog vokala...). U neslužbenoj komunikaciji većina dvosložnih ojkonima gubi manje obilježenu (diferencijacijsku) sastavnicu svodeći se na mnogo funkcionalnije jednorječne izraze, singularni se oblici zamjenjuju pluralnima... Tim i drugim promjenama ojkonomi katkad poprime lik vrlo različit od onoga službenog (npr. *Čehovec > Čofce, Hodošan > Fodošene*).

4. Međimurski ojkonomi u *Hrvatskome enciklopedijskom rječniku*

Prije nekoliko godina tiskan je jednojezično-jednosvezačni *Hrvatski enciklopedijski rječnik*. U njemu je onomastika «znatno zastupljena jer se je nastojalo pokazati da je hrvatski imenski korpus neodvojiv dio cjelokupnoga hrvatskoga leksičkog blaga kroz koji se ujedno bjelodano ogledaju različite faze jezičnoga razvoja hrvatskoga jezika.»⁷ Uz ostalo, u Rječnik su uvršteni i neki međimurski ojkonomi. Ukupno su 53 rječnička članka «naslovljena» imenom međimurskog naselja. Uz ojkonomsku natuknicu stoji kratica gramatičkog roda, informacija o smještaju naselja, podaci o broju stanovnika dotičnog naselja, većinom je tu i etnik za mušku i žensku osobu te ktetik. Ponekad se dodaje i množinski nominativni lik etnika te završetak ojkonomima u genitivu jednine. Osim nejasnoga kriterija izbora međimurskih ojkonomima koji su uvršteni

⁶ «Pravo ime sela moralo bi glasiti *Saska Ves* – ne po rijeci Savi s kojom nema nikakve veze, nego po Sasima koji su u 16. i 17. stoljeću naseljeni ovdje kao kovači oružja i oruđa za potrebe čakovečke utvrde i feudalnog posjeda» (Kapun 1982, 193).

⁷ *Hrvatski enciklopedijski rječnik* XIX.

u Rječnik (uz ostale izostalo je i ime *Murskog Središća*, jednog od triju međimurskih gradova), uočava se poprilična nesustavnost. Različite su informacije koje čitatelj doznaje iz rječničkoga članka – u nekim člancima izostaju etnici (za mušku i žensku osobu), u nekima ktetici, a ima i takvih koji ne sadrže nijednu od tih potvrda. Preko svega nabrojenog mogli bismo prijeći (iako takva neusustavljenost ne priliči rječniku enciklopedijskoga formata), ali neoprostiva je pogreška kad je samo ime naselja krivo napisano. Npr. umjesto *Čirkovljan* (jd.) čitamo *Čirkovljani* (mn.), *Gornji Hrašćan* preimenovan je u *Gornji Hraštan* (u članku iza etnika stoji «stanovnik Gornjih Hrašćana»), *Gornji Kuršanec* postao je *Gornji Krušanec*. Katkad se pogriješilo u naglasku ojkonima (npr. *Krušanec*, *Lopatinec*, *Štefānec* krivo su naglašeni). Stanovnik Hodošana, prema autorima Rječnika, jest «Hodošanec» (sufiks *-ec* u tvorbi etnika dijalektna je odlika koja, prema vrijedećoj normi ne ulazi u standardni jezik), uz ojkonim *Križovec* donosi se ktetik *križovečkī* definiran «koji se odnosi na Križovce»... Stanovnici pojedinih međimurskih naselja ne bi se prepoznali u ponuđenim kabinetskim etničkim konstruktima (*Pribislavčanin* < *Pribislavec*, *Malosùbotičanin* < *Mala Subotica*, *Svetomàrijanin* < *Sveta Marija*...). U *Hrvatski enciklopedijski rječnik* trebalo je uvrstiti sve ojkonime pazeći da budu točno zapisani (i naglašeni), uza svaki donijeti etnik i ktetik pokazujući više sluha za likove koje rabe sami stanovnici tih naselja.

5. Umjesto zaključka

Svekolika međimurska ojkonimija (povijesna i suvremena) do danas nije popisana ni iscrpno obrađena. Mnogobrojni su mikrotoponimi zauvijek zaboravljeni. Slična sudbina čeka još tisuće imena danas zapuštenih livada, sjenokoša, gajeva, šumaraka te umjetnim jezerima potopljenih oranica i šuma. Nemarno se odnosimo prema imenskoj baštini svojih predaka te bez imalo osjećaja krivnje odbacujemo stara imena dijelova naselja i ulica dajući im «lijepa, suvremena» imena. Imena su svjedoci naše prošlosti i sadašnjosti. Ona svjedoče o vremenu u kojem su nastala, o svojim nadjevateljima, o jeziku kojim su oblikovana. Međimursku toponimiju treba što prije popisati, analizirati i leksikografski obraditi. Prikaz suvremene međimurske ojkonimije samo je mali prilog poznavanju hrvatske toponimije na sjeverozapadnoj međi. Glavni, kudikamo opsežniji i zahtjevniji, dio posla stoji pred budućim istraživačima.

Literatura

- Frančić, Andela, Hadrovicsev prinos proučavanju međimurske ojkonimije, *Hrvati u Budimu i Pešti*, zbornik radova 1997.–2000., *Hrvatska samouprava Budimpešte*, Budimpešta 2001, str. 209–217.
- Frančić, Andela, Prilog proučavanju međimurske ojkonimije: dvoleksemni ojkonimi s pridjevima *donji/gornji*, *Rasprave Zavoda za hrvatski jezik* 21, Zagreb, 1995, str. 25–50.
- Frančić, Andela, Prvi spomen Međimurja, *Kaj* XXXIII, 1–2, Zagreb 2000, str. 61–70.

- Frančić, Andela, Međimurska ojkonomija i književni jezik, *Rasprave Zavoda za jezik* 14, Zagreb 1988, str. 51–58.
- Hadrovics, László, 1934, Muraköz helynevei, *Nyelvtudományi Közlemények* 48, Budapest, str. 3–34.
- Buturac, Josip, Popis župa zagrebačke biskupije 1334. i 1501. godine, *Starine* 59, 43–108, Zagreb 1984.
- Kalšan, Vladimir (2006), *Međimurska povijest*, Čakovec.
- Kapun, Vladimir (1982), *Međimurje 1918.*, Zrinski, Čakovec.
- Kolarić, Juraj (1992), *Povijest Kotoribe*, Zagreb.
- Listine hrvatske* (1863), izdaje Ivan Kukuljević Sakcinski, Zagreb.
- Sabljar, Vinko (1866), *Miestopisni rječnik kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije*, Zagreb.
- Skupina autora (2002), *Hrvatski enciklopedijski rječnik*, Novi Liber, Zagreb.
- Vidović, Josip (1989), *Vodič stalnim postavom Arheološkog odjela Muzeja Međimurja Čakovec*, Čakovec.

Vpogled v hrvaško ojkonomijo na severozahodni meji

Povzetek

Severozahodna hrvaška pokrajina Međimurje meri 724 km² in ima 127 naselij, pretežno vasi. Primerjava med historičnim in sodobnim međimurskim ojkonomskim sistemom kaže veliko razlik. Nekatera naselja so izginila in z njimi tudi imena, nekateri ojkonomi so bili delno (npr. Brest > Podbrest) ali popolnoma spremenjeni (npr. Bistric > Donji Vidovec). Nekateri so bili nasilno pomadžarjeni (npr. Pribislavec > Zalaujvár), nekateri pa so izgubili svojo kajkavsko podobo (npr. Nedelišće > Nedjeljište). Najbolj pogosti so enobesedni ojkonomi in večina jih je moškega spola. Pretežno so tvorjeni s sufiksacijo, med sufiksi pa prevladuje -ec (-ovec/-evac, -inec). Medtem ko v neuradni, krajevni rabi ojkonomi ohranjajo svojo međimursko kajkavsko podobo, v uradni rabi nekatere od fonoloških, oblikotvornih in besedotvornih značilnosti niso ohranjene (npr. Dragoslavec Breg, Zaveščak, Črečan; Železna Gora; Križovec). Ojkonomi antroponimskega izvora so ob nastanku izražali svojilnost (npr. Bogdanovec), tisti, ki so nastali iz apelativov, pa so označevali značilnost tal, površine (npr. Donja Dubrava). Kratek pregled gesel, ki v delu Hrvatski enciklopedijski rječnik (2002) obravnavajo međimursko ojkonomijo, je pokazal, da se imena kljub neprestanemu opozarjanju, kako pomembno je njihovo čim bolj natančno dokumentiranje, še danes obravnavajo površno in prikazujejo v izkrivljenih oblikah (npr. Gornji Hraštan namesto Gornji Hrašćan).

Andela Frančić
Filozofski fakultet, Ivana Lučića 3, Zagreb
afrancic@ffzg.hr

